

POSTANOWIENIE

Dnia 17 maja 2018r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Grzegorz Stojek (spr.)
Sędziowie:	SA Zofia Kołaczyk SA Wiesława Namirska
Protokolant: Diana Pantuchowicz	

po rozpoznaniu w dniu 10 maja 2018r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z wniosku A. N.

z udziałem G. N.

przy uczestnictwie Prokuratora Prokuratury Okręgowej w G.

o ubezwłasnowolnienie

na skutek apelacji wnioskodawczyni A. N. i Prokuratora Prokuratury Okręgowej w G.

na postanowienie Sądu Okręgowego w Gliwicach

z dnia 7 kwietnia 2017r., sygn. akt I Ns 43/16

postanawia:

1. oddalić obie apelacje;
2. przyznaje adwokat K. D. od Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Gliwicach) kwotę 221,40 (dwieście dwadzieścia jeden 40/100) złotych, w tym 41,40 złotych podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi G. N. z urzędu w postępowaniu apelacyjnym;
3. oddalić wniosek adwokat K. D. o zmianę postanowienia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej zawartego w punkcie 2 zaskarżonego postanowienia.

SSA Zofia Kołaczyk SSA Grzegorz Stojek SSA Wiesława Namirska

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w Gliwicach ubezwłasnowolnił częściowo uczestnika G. N. z powodu schizofrenii paranoidalnej oraz orzekł o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi z urzędu.

Rozstrzygnięcie oparł o następujące ustalenia faktyczne i oceny prawne.

Uczestnik postępowania G. N., który urodził się (...), uzyskał wykształcenie zawodowe. Z zawodu jest kucharzem. Obecnie nie pracuje, utrzymuje się z renty socjalnej w kwocie 650 zł miesięcznie oraz zasiłku pielęgnacyjnego w wysokości 153 zł miesięcznie. Początkowo pracował w wyuczonym zawodzie, następnie jako kelner, a później jako pracownik budowlany. Często zmieniał zatrudnienie. W 2008 r. rozpoczął leczenie psychiatryczne w Poradni (...) przy Szpitalu Miejskim w R.. Rozpoznano u niego schizofrenię paranoidalną. Był hospitalizowany psychiatrycznie od 9 czerwca 2009 r. do 17 sierpnia 2009 r. oraz od 10 lipca 2015 r. do 16 lipca 2015 r. Przyczyną drugiego pobytu uczestnika w szpitalu były psychotyczne, agresywne zachowania w miejscu zamieszkania, które wynikały z odstawienia leków na kilka dni przed spożyciem alkoholu. Uczestnik leczy się psychiatrycznie w sposób nieregularny i wybiórczy, nie zauważa potrzeby leczenia. Do lekarza psychiatry zgłasza się pod presją otoczenia. Chociaż powinien zażywać leki (depakine i clipixil depot), nie czyni tego regularnie. Co dwa tygodnie przyjmuje zastrzyki (clonaxol). W ostatnim czasie sam regularnie uczęszcza do przychodni.

Uczestnik mieszka z matką, która ponosi opłaty związane z korzystaniem z mieszkania. Nie podejmuje on pracy, nie partycypuje w kosztach utrzymania mieszkania. Prawie cały dzień spędza przed telewizorem. Cały swój dochód przeznaczona na zakup alkoholu, który spożywa w nadmiernych ilościach, pijąc go codziennie. Zdarza się, że przyjmuje środki psychotropowe. Wielokrotnie nękał swoją matkę, żeby dała mu pieniądze, a gdy odmawiała, awanturował się, krzyczał. Matka uczestnika płaci mu, żeby coś zrobił w domu (np. żeby posprzątał).

Uczestnik wyrobił sobie dowód. Sam wypełnił i złożył wniosek, a następnie odebrał ten dokument. Kupił też telefon z abonamentem wynoszącym 100 zł miesięcznie. Ponieważ nie podobało mu się to urządzenie, sprzedał telefon za 200 zł. Obecnie abonament telefoniczny wynosi 150 zł miesięcznie. Uczestnik sprzedał komputer. Uzyskane pieniądze wydatkował na własne potrzeby, w tym na alkohol. Uczestnik nie jest upośledzony umysłowo. Rozpoznano natomiast u niego chorobę psychiczną w postaci schizofrenii paranoidalnej i uzależnienia mieszanego. Uczestnik jest bezkrytyczny wobec występującej u niego choroby psychicznej i uzależnienia. Stopniowo pogarsza się jego funkcjonowanie zawodowe i społeczne. Całą swoje energię poświęca na zdobywanie środków finansowych przeznaczonych na używki. Aktualnie w obrazie choroby uczestnika dominują cechy negatywne procesu chorobowego w postaci spłylenia uczuciowości wyższej, niskiej aktywności spontanicznej, zubożenia dotyczącego aktywności celowej i złożonej, niewielkiego spłylenia afektu. Częściowemu rozpadowi uległ również kompleks gnostyczo-emocjonalno-dążeniowy. W funkcjonowaniu uczestnika często brakuje związku między tym co poznaje, tym jakie wzbudza to odczucia i podejmowanymi przez niego działaniami. Uczestnik funkcjonuje na poziomie poniżej przeciętnej, lecz jego iloraz inteligencji mieści się w granicach normy. Zauważalne w jego zachowaniu są takie cechy jak gwałtowność, impulsywność, całkowity brak wglądu w przyczyny pojawiających się dolegliwości, a także brak wglądu we własne emocje i motywy działań. Uczestnik może pozostawać niewrażliwy na społeczny odbiór zachowań, może także nie rozumieć reakcji otoczenia. W sposób nieświadomy może oczekiwać od innych opieki, zainteresowania i wsparcia, a reagować wrogością i złością przy braku takich reakcji innych osób. Uczestnik wykonuje czynności samoobsługowe, takie jak ubieranie się, samodzielne skorzystanie z toalety. Potrafi czytać, zna ceny prostych produktów żywnościowych. Nie obsługuje sprzętów domowych, nie gotuje, przyrządza jedynie proste posiłki. Z uwagi na chorobę psychiczną aktualnie nie potrafi racjonalnie ocenić rzeczywistości, przejawia zupełnie bezkrytyczną postawę do swojej sytuacji i stanu swojego zdrowia oraz szkodliwości swoich poczynań. Uczestnik nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb życiowych. Obecnie poziom jego przystosowania społecznego i emocjonalnego jest niski. W związku z powyższym uczestnik wymaga kompleksowej pomocy osoby drugiej. Nawiązuje kontakt słowny, możliwe jest nawiązanie z nim logicznego kontaktu.

Sąd Okręgowy wskazał dowody, na których się oparł.

Zgodnie z art. 13 k.c., ubezwłasnowolniona całkowicie może być osoba, która wskutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem. W myśl art. 16 k.c. osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw osobistych i majątkowych.

Mając na uwadze szczególną doniosłość i skutki ubezwłasnowolnienia, Sąd Okręgowy kierował się celem ubezwłasnowolnienia, który polega na niesieniu pomocy w prowadzeniu spraw danej osoby. Choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy, czy inne zaburzenia psychiczne same przez się nie stanowią wystarczającej przesłanki ubezwłasnowolnienia częściowego, lecz mogą je uzasadniać, gdy osoba taka potrzebuje pomocy do prowadzenia swoich spraw. Zależy to od rodzaju i stopnia choroby, czy zaburzenia psychicznego, chorób współwystępujących oraz indywidualnych objawów występujących u danej osoby.

W myśl art. 316 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. sąd wydając orzeczenie bierze za podstawę rozstrzygnięcia stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy.

Uczestnik nie jest w stanie samodzielnie prowadzić wszystkich swoich spraw. Wyniki postępowania dowodowego doprowadziły Sąd Okręgowy do wniosku, że uczestnik powinien zostać ubezwłasnowolniony. Nie ma jednak podstaw do ubezwłasnowolnienia całkowitego. Jak wynika z opinii biegłych, uczestnik jest w stanie wykonać samodzielnie podstawowe czynności. Ma zasoby intelektualno-poznawcze, lecz z uwagi na chorobę psychiczną i uzależnienie od alkoholu nie jest w stanie ich całkowicie wykorzystać. Uczestnik funkcjonuje na poziomie poniżej przeciętnej, ale jego iloraz inteligencji mieści się w granicach normy. Nawiązuje kontakt słowny i możliwe jest nawiązanie z nim logicznego kontaktu. Uczestnik jest zorientowany co do własnej osoby, miejsca i czasu. W tej sytuacji ubezwłasnowolnienie całkowite uczestnika byłoby zbyt daleko idącą ingerencją w jego sytuację osobistą i prawną.

Zachodzą natomiast przesłanki do częściowego ubezwłasnowolnienia uczestnika.

Z opinii biegłych wynika, że z uwagi na chorobę psychiczną aktualnie nie potrafi on racjonalnie ocenić rzeczywistości, przejawia zupełnie bezkrytyczną postawę wobec swojej sytuacji i stanu swego zdrowia oraz szkodliwości własnych poczynań. Ponieważ poziom przystosowania społecznego i emocjonalnego uczestnika jest niski, dlatego wymaga on kompleksowej pomocy osoby drugiej. Nie jest w stanie pokierować swoim postępowaniem i załatwić samodzielnie swoich spraw osobistych i majątkowych. W ocenie Sądu Okręgowego, aktualna sytuacja wymaga, ażeby uczestnika wspomagała osoba trzecia, niekoniecznie we wszystkich czynnościach życiowych, ale przede wszystkim w tych wymagających jego większego zaangażowania intelektualnego, uwagi, podejmowania decyzji, woli i chęci zaangażowania się w daną sprawę, czego obecnie uczestnik nie wykazuje, a co stwarza niebezpieczeństwo zaniedbań. Uczestnik wymaga pomocy w załatwianiu kwestii majątkowych zgodnie z jego interesem, a także załatwianiem spraw związanych z leczeniem i uzyskiwaniem informacji medycznych, dopilnowaniem, aby leczenie było systematyczne i w tych sprawach konieczne jest, aby jakaś inna osoba wspomagała uczestnika, co odpowiada zakresowi i stanowi przesłankę uzasadniającą ubezwłasnowolnienie częściowe. W tych okolicznościach Sąd Okręgowy uznał, że częściowe ubezwłasnowolnienie jest wystarczającego i jednocześnie konieczne dla ochrony interesów uczestnika.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi z urzędu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie § 8 pkt 27 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

Wnioskodawczyni w apelacji wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia przez całkowite ubezwłasnowolnienie uczestnika, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Zarzuciła naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w kontekście art. 278 § 1 k.p.c. oraz art. 13 k.c.

Prokurator w apelacji wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Zarzucił naruszenie art. 506 i art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Uczestnik wniósł o oddalenie obu apelacji.

Pełnomocnik uczestnika wniósł o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi w postępowaniu apelacyjnym oraz o taką zmianę orzeczenia o kosztach pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi z urzędu, zawartego w zaskarżonym postanowieniu, żeby określić, że wynagrodzenie należne jest likwidatorowi kancelarii adwokackiej dotychczasowego pełnomocnika z urzędu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Żadna z apelacji nie zasługuje na uwzględnienie.

Prokurator odwołał się do tego stanowiska judykatury (szeroko zaprezentowane zostało w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2012 r., III CSK 169/11, OSNC 2012, nr 7-8, poz. 97) i doktryny, zgodnie z którym między ubezwłasnowolnieniem całkowitym i częściowym nie zachodzi stosunek tego rodzaju, że pozwalałby na sformułowanie poglądu prawnego, że orzeczenie ubezwłasnowolnienia całkowitego jest „czymś więcej” niż orzeczenie ubezwłasnowolnienia częściowego i w efekcie w sprawie zainicjowanej wnioskiem o ubezwłasnowolnienie całkowite sąd może orzec ubezwłasnowolnienie częściowe. W argumentacji zawartej przywołanego postanowienia z 26 stycznia 2012 r. Sąd Najwyższy akcentował, że obie instytucje są wprawdzie oparte na zbieżnych, a w niektórych aspektach identycznych przesłankach, niemniej różnią się w sposób istotny celami i skutkami prawnymi (ubezwłasnowolnienie całkowite prowadzi do utraty zdolności do czynności prawnych i ustanowienia opiekuna, będącego przedstawicielem ustawowym – art. 12 i 13 § 2 k.c.), natomiast ubezwłasnowolnienie częściowe tylko tę zdolność ogranicza oraz prowadzi do ustanowienia kurateli dla zapewnienia pomocy osobie ubezwłasnowolnionej w prowadzeniu jej spraw – art. 15 i art. 16 § 2 k.c.), mają także różne odniesienia podmiotowe (ubezwłasnowolnienie całkowite może być bowiem orzeczone wobec osób, które ukończyły trzynaście lat, a częściowe wyłącznie w stosunku do osób pełnoletnich). Sąd Najwyższy uznał też, że ubezwłasnowolnienie częściowe w aspekcie przedmiotowym odpowiada instytucji „wspomagania podejmowania decyzji przez osobę niepełnosprawną” i odesłał w tym kontekście do art. 12 nieratyfikowanej wtedy jeszcze Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (dalej: Konwencja), podpisanej przez Polskę dnia 30 marca 2007 r. Przywołana umowa międzynarodowa została już ratyfikowana. Nastąpiło to za uprzednią zgodą wyrażoną ustawą z dnia 15 czerwca 2012 r. o ratyfikacji Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. poz. 882), która w stosunku do Rzeczypospolitej Polskiej weszła w życie dnia 25 października 2012 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1170). Polska wniosła oświadczenie interpretacyjne o treści: „Rzeczpospolita Polska oświadcza, że interpretuje art. 12 konwencji w sposób zezwalający na stosowanie ubezwłasnowolnienia, w okolicznościach i w sposób określony w prawie krajowym, jako środka, o którym mowa w art. 12 ust. 4, w sytuacji, gdy skutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub innego rodzaju zaburzeń psychicznych osoba nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem.” (Dz. U. z 2012 r. poz. 1170). Mając to na uwadze, trzeba stwierdzić, że w art. 12 Konwencji chodzi nie tylko o ubezwłasnowolnienie częściowe, ale też o ubezwłasnowolnienie całkowite.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, z tego, że w wypadku ubezwłasnowolnienia całkowitego relacja przyczynowa zachodzi między stanem psychicznym a sferą wolitywną i emotywną, zaś w wypadku ubezwłasnowolnienia częściowego niezbędny jest związek między zaburzeniami psychicznymi osoby objętej wnioskiem a potrzebą pomocy do prowadzenia jej spraw, na co zwrócono uwagę w przywołanym postanowieniu Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2012 r., nie wynika, że jakościowe różnice między obu instytucjami prawa cywilnego są tego rodzaju, że żądanie ubezwłasnowolnienia całkowitego nie mieści w sobie żądania ubezwłasnowolnienia częściowego. Inaczej mówiąc, z różnic tych nie wynika, że oba żądania, to jest wydania orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu całkowitym i orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu częściowym, są różnorodnjowe oraz że także orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu całkowitym

i orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu częściowym są orzeczeniami różnorodnymi. W doktrynie wyrażony jest odmienny pogląd, podzielany przez Sąd Apelacyjny, że oba orzeczenia są orzeczeniami jednorodnymi i przez to orzeczenie ubezwłasnowolnienia częściowego nie narusza art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., gdy wnioskiem objęte jest ubezwłasnowolnienie całkowite, jako orzeczenie o „czymś mniej” (minus) względem żądania wnioskodawcy. Stanowisko takie dominuje w doktrynie. Sąd Apelacyjny podziela pogląd doktryny, że w zależności od rodzaju ubezwłasnowolnienia będzie się różnić zakres (rodzaj) pomocy objętej orzeczeniem. Odmiennosc skutków ubezwłasnowolnienia całkowitego i częściowego sprowadza się do dalej idącej pomocy (opieka) bądź zapewnienia jej w mniejszym rozmiarze (kuratela). To prowadzi do wniosku, że orzeczenie o częściowym ubezwłasnowolnieniu nie jest sprzeczne z wolą wnioskodawcy, który wniósł o ubezwłasnowolnienie całkowite, a jedynie częściowo uwzględnia jego wolę udzielenia pomocy osobie, której wniosek dotyczy. Zawsze też, w obu rodzajach postępowań o ubezwłasnowolnienie, badaniu podlega przesłanka medyczna, która jest przedmiotem koniecznego dowodu z opinii biegłych odpowiednich specjalności (art. 553 k.p.c.). W każdym też wypadku postępowanie wszczynane jest na wniosek, który – gdy obejmuje żądanie ubezwłasnowolnienia całkowitego – może być uwzględniony w mniejszym rozmiarze właśnie przez orzeczenie ubezwłasnowolnienia częściowego.

W efekcie nie sposób zgodzić się z zarzutem, że orzeczenie o częściowym ubezwłasnowolnieniu w sprawie wywołanej wnioskiem o całkowite ubezwłasnowolnienie narusza art. 506 k.p.c., skoro sprawa została zainicjowana wnioskiem uprawnionej osoby, jak tego wymaga art. 545 § 1 pkt 2 k.p.c. Wniosek ten uprawnia sąd także do orzeczenia częściowego ubezwłasnowolnienia, jako mieszczącego się w żądaniu orzeczenia ubezwłasnowolnienia całkowitego.

Wbrew odmiennemu stanowisku wnioskodawczyni, opinia biegłych z zakresu psychiatrii i psychologii nie daje podstaw do ustalenia, że uczestnik nie ma świadomego kontaktu z otoczeniem oraz możliwości intelektualnej oceny swojej sytuacji, swego zachowania i wywołanych nim następstw. Przeciwnie, biegli zwrócili uwagę, że uczestnik ma zasoby intelektualno-poznawcze, których z uwagi na chorobę psychiczną i uzależnienie od alkoholu nie jest w stanie w pełni wykorzystać. Zatem nie można zasadnie mówić o braku świadomego kontaktu uczestnika z otoczeniem i dokonania przez niego intelektualnej oceny swojej sytuacji, swego zachowania i wywołanych nim następstw. Biegli wskazali na niemożność pokierowania przez uczestnika swoim postępowaniem oraz niemożność prowadzenia przez uczestnika swoich spraw osobistych i majątkowych. Takie też ustalenia poczynił Sąd Okręgowy. W tej sytuacji zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., jaki podniosła wnioskodawczyni, w istocie sprowadza się nie tyle do oceny dowodu z opinii biegłych, której Sąd Okręgowy dał wiarę, co do zakwestionowania oceny o braku celowości ubezwłasnowolnienia całkowitego uczestnika, a zatem kwestii merytorycznej, odnoszącej się do przesłanki ubezwłasnowolnienia.

Sąd Okręgowy uczynił zadość wymaganiom dotyczącym przedmiotu postępowania dowodowego, tak co do jego zakresu, jak i w odniesieniu do środków dowodowych, a ustalenia faktyczne, które poczynił w oparciu o zebrany materiał dowodowy osadził w kontekście sytuacji osobistej i majątkowej uczestnika. Zebrany materiał ocenił prawidłowo, bez naruszenia kryteriów oceny dowodów, jakie wynikają z art. 233 § 1 k.p.c.

Sąd Apelacyjny podziela więc ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i, jako prawidłowe, przyjmuje je za własne.

Sąd Okręgowy prawidłowo oceniał okoliczności sprawy w aspekcie celowości ubezwłasnowolnienia. W sprawie o ubezwłasnowolnienie konieczne jest bowiem rozważenie i ustalenie dwóch przesłanek. Po pierwsze, czy stwierdzony u tej osoby stan zaburzeń psychicznych wyłącza jej zdolność kierowania swym postępowaniem czy też tylko ją ogranicza i w jakim zakresie. Po drugie, w razie przyjęcia istnienia pierwszej przesłanki, czy ubezwłasnowolnienie całkowite, względnie częściowe, jest celowe ze względu na osobiste i majątkowe stosunki tej osoby.

Przesłanka celowości ubezwłasnowolnienia ma zasadnicze znaczenie w kontekście art. 12 ust. 4 Konwencji, który stanowi: „Państwa Strony zagwarantują, że wszelkie środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej obejmować będą odpowiednie i skuteczne zabezpieczenia w celu zapobiegania nadużyciom, zgodnie z międzynarodowym prawem praw człowieka. Zabezpieczenia zapewnią, że środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej będą respektowały prawa, wolę i preferencje osoby, będą wolne od konfliktu interesów i bezprawnych nacisków, będą

proporcjonalne i dostosowane do sytuacji danej osoby, będą stosowane przez możliwie najkrótszy czas i będą podlegały regularnemu przeglądowi przez właściwe niezależne i bezstronne władze lub organ sądowy. Zabezpieczenia powinny być proporcjonalne do stopnia, w jakim takie środki wpływają na prawa i interesy danej osoby.” Ponieważ Konwencja została ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, zgodnie z art. 91 ust. 2 Konstytucji ma pierwszeństwo przed ustawą w razie niedającej się z pogodzić z nią, jako umową międzynarodową ratyfikowaną za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie. Zatem bez znaczenia jest niewskazanie *expressis verbis* tej przesłanki przez ustawodawcę w art. 13 § 1 k.c., zwłaszcza że judykatura (co akceptowała nauka prawa) od kilkudziesięciu lat konsekwentnie tak właśnie odczytuje ten przepis (podobnie jak art. 16 § 1 k.c.), że jego zastosowanie wymaga spełnienia przesłanki celowości ubezwłasnowolnienia.

Jeżeli ze względu na sytuację osobistą i majątkową osoby, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie, orzeczenie ubezwłasnowolnienia całkowitego nie jest proporcjonalne do stopnia, w jakim wpływa na prawa i interesy tej osoby, ubezwłasnowolnienie całkowite nie może być orzeczone. Sąd Okręgowy dostrzegł ten aspekt sprawy. Zaakcentował przytoczone wcześniej okoliczności, ze względu na które uznał, że ubezwłasnowolnienie całkowite byłoby zbyt daleko idącą ingerencją w jego sytuację prawną i osobistą. Sąd Apelacyjny podziela tę ocenę.

W doktrynie zwrócono uwagę, że niemożność kierowania swym postępowaniem, przesłanka ubezwłasnowolnienia całkowitego, odnosi się do czynności prawnych, a nie do innej aktywności. Chodzi w niej o niemożność dokonywania świadomych i swobodnych czynności prawnych, jak w art. 82 k.c. Materiał sprawy nie pozwala ustalić, że zachodzi obawa, by uczestnik dokonał czynności prawnej innej niż dotycząca drobnych spraw codziennych (art. 14 § 2 k.c.). Wbrew odmiennemu stanowisku wnioskodawczyni, opinia biegłych z zakresu psychiatrii i psychologii nie daje też podstaw do przyjęcia, że zachodzą okoliczności wyczerpujące szersze rozumienie tej przesłanki, przyjmowane w judykaturze, mianowicie, że osoba, której dotyczy wnioski o ubezwłasnowolnienie, nie ma świadomego kontaktu z otoczeniem oraz możliwości intelektualnej oceny swojej sytuacji, swego zachowania i wywołanych nim następstw (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2013 r., I CSK 122/13, nie publ.). Dopiero w przeciwnym razie zasadne byłoby rozważanie, czy uczestnik z uwagi na chorobę psychiczną lub inną wskazaną w art. 13 § 1 k.c. przyczynę nie ma możliwości kierowania swoim, szeroko rozumianym, postępowaniem.

Ubezwłasnowolnienie całkowite nie miałyby też korzystnego wpływu na sytuację życiową uczestnika, nawet w niezwykle ważnym kontekście jego leczenia. Ubezwłasnowolniony całkowicie ma przecież prawo do wyrażenia sprzeciwu co do udzielenia świadczenia zdrowotnego, pomimo zgody przedstawiciela ustawowego, co obejmuje też przyjęcie do szpitala psychiatrycznego pełnoletniej osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie, zdolnej do wyrażenia zgody. Taki stan prawny wynika z art. 17 ust. 3 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (tekst jednolity w Dz. U. z 2017 r. poz. 1318 z późn. zm.) oraz z art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jednolity w Dz. U. z 2017 r. poz. 882 z późn. zm.). Pierwszy z tych przepisów stanowi: „Pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, osoba ubezwłasnowolniona albo pacjent chory psychicznie lub upośledzony umysłowo, lecz dysponujący dostatecznym rozeznanieniem, ma prawo do wyrażenia sprzeciwu co do udzielenia świadczenia zdrowotnego, pomimo zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego. W takim przypadku wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego.” Treść drugiego z nich jest następująca: „Jeżeli przyjęcie do szpitala dotyczy osoby małoletniej powyżej 16 roku życia lub osoby pełnoletniej całkowicie ubezwłasnowolnionej, zdolnej do wyrażenia zgody, jest wymagane również uzyskanie zgody tej osoby na przyjęcie. W przypadku sprzecznych oświadczeń w sprawie przyjęcia do szpitala psychiatrycznego tej osoby i jej przedstawiciela ustawowego, zgodę na przyjęcie do szpitala wyraża sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce zamieszkania tej osoby.” W każdym z tych wypadków (to jest w razie sprzeczności oświadczeń osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie i jego opiekuna prawnego) ustawodawca wymaga zezwolenia sądu opiekuńczego.

Podsumowując, zaskarżone postanowienie odpowiada prawu.

Zatem każda z apelacji, jako bezzasadna, podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

Mając na uwadze zasadę rozstrzygania o kosztach postępowania nieprocesowego, jaka wynika z art. 520 § 1 k.p.c., o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym orzeczono na podstawie art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (tekst jednolity w Dz. U. z 2017 r. poz. 2368z późn. zm.) oraz § 14 ust. 1 pkt 27 w związku z § 16 ust. 1 pkt 2 i § 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. poz. 1714 z późn. zm.).

Ponieważ adwokat wyznaczony (k. 70) w efekcie ustanowienia dla uczestnika pełnomocnika z urzędu (k. 58) zaprzestał wykonywania zawodu adwokata i został skreślony z listy adwokatów, dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej w K. zarządzeniem z 4 stycznia 2018 r., wydanym na podstawie art. 37a prawa o adwokaturze, wyznaczył spośród adwokatów zastępcę (k. 128). Wniosek zastępcy zgłoszony w postępowaniu apelacyjnym o taką zmianę postanowienia o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej zawartego w zaskarżonym postanowieniu, by koszty te przyznać właśnie zastępcy, a nie dotychczasowemu pełnomocnikowi z urzędu, który zastępował uczestnika w pierwszej instancji (k. 127), podlegał oddaleniu, jako pozbawiony podstawy prawnej.

SSA Zofia Kołaczyk SSA Grzegorz Stojek SSA Wiesława Namirska